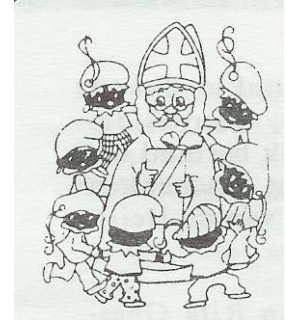

Hoort, wie klopt daar kinderen....

Rond deze tijd in het jaar hoort en leest men overal van de 'eindejaarsfeesten', eigenlijk niet meer dan eendoor de 'commercie' opgeklopt begrip, om bepaalde koopacties te stimuleren. Maar men kan er niet onderuit dat men op het einde van het jaar in een sfeer van cadeautjes en presentjes terecht komt. Het begin van al die feesten, en zeker voor de mensen die nog kleine kinderen (of soms ook al grotere of zelfs grote) hebben is 6 december, feestdag van Sint Niklaas. De geheimzinnige sfeer er rond, de opgebouwde spanning op voorhand, de geur van 'binnenrooi' appels en van speculaas op het bord, of de chocolade sigaar in de schoen, zijn onuitwisbare herinneringen bij ieder mens. In dit artikel proberen we iets van de historische sluier achter dit feest te lichten en ook eens terug te blikken wat 'Sinterklaas' vroeger en nu nog betekende.

Een stukje geschiedenis.

De oudste vermelding over de H. Nicolaas vonden we in de 'Wyse Jaer-beschryver' van 'Comelis lanszoon, boeckverkooper aen de Nieuwe Kerck te Amsterdam', uitgegeven in 1661. We citeren:

"S. Nicolaes, bisschop, is te Patavie in een stadt in Lycia gebooren, heeft zeer lief gehadt de Godsaligheyt, so dat hy als andere den tijt overbrochten met spelen, de predicatien gingh hooren, daer na is hij nae de dootd van Bisschop Myra, in Lycia selve Bisschop gheworden. Men leest van hem dat hy op een tijt drie dochters van een arm borgher, die de selve uyt armoede prostitueren wilde, een heymelijck geschenck ghedaen heeft, haer toewerpande een beurs die wel versien was met geldt, 's nachts door een venster aen haer vader. Waer van 't gebruyck is in eenighe plaetsen, dat op de vigilie vall S. Nicolaes de ouders haer kinderen geschencken doen, die sy meynen van S. Nicolaes haer gegeven te wesen."

De schrijver van bovenstaand stukje citeert natuurlijk ook maar oude overleveringen, maar duidelijk is toch wel dat toen reeds het gebruik bestond om bij de gelegenheid van het Nicolaasfeest geschenken aan de kinderen te geven die zogenaamd van de Heilige Man kwamen.

In een doctoraatsverhandeling van Rita Ghesquière 'Van Nicolaas van Myra tot Sinterklaas' uit 1989 vinden we meer gefundeerde gegevens. Volgens deze schrijfster is deze heilige waarschijnlijk een combinatie van werkelijkheid en fantasie geweest. De oudste geschriften waarin volgens haar van Nicolaas sprake is dateren uit de 6de eeuw. Ze verwijzen naar een Grieks-Orthodoxe bisschop van Myra in Klein-Azië, die in de 4de eeuw zou geleefd hebben en gestorven zou zijn op 6 december. Hij was erg populair, eerst in het oosten en nadien ook in het westen. Over Nicolaas van Myra bestaat weinig historisch materiaal, maar zijn figuur is overal terug te vinden in teksten, legendes en

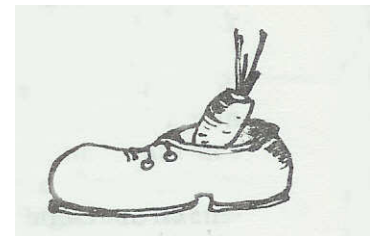
volksverering. Hij was een edelmoedig mens, die opkwam voor de zwakken, streed tegen machtsmisbruik, geldzucht en onrechtvaardigheid.

De legendes verspreidden zich over Oost en West, werden aangepast, bijgewerkt en vermengd met de geschiedenis van andere heiligen. Zo ontstond een 'eigen' levensverhaal van Nicolaas. En dat was veel belangrijker dan de vraag of hij echt bestaan heeft.

Oorspronkelijk behoorde Nicolaas tot de volwassenencultuur. Hij vertegenwoordigde de evangelische waarden. In de Middeleeuwen werd hij aanroepen voor om het even wat. Hij was de patroon van vele gilden en zijn feest werd door die gilden dan ook elk jaar gevierd. Het was een feest van sociale ingesteldheid: bejaarden en kinderen kregen koeken en geschenken, waarmee eigenlijk de oorsprong van ons Sinterklaasfeest grotendeels kan verklaard worden. De beeldenstorm en het opkomende Calvinisme in de 17de eeuw verbood dit volksvermaak en de heiligenverering en ze trachtten deze geschenkendag naar Kerstmis te verschuiven. In ons Katholieke Zuid-Nederland is dit echter maar zeer ten dele gelukt.

Het witte paard, de schoorsteen en Zwarte Piet

Rond de figuur van Sint Niklaas zijn steeds een aantal elementen aanwezig die om enige toelichting vragen. Een aantal van deze dingen is afkomstig uit de Keltische Mythologie. Nicolaas heeft tijdens de kerstening de rol van de god Wodan overgenomen. Het is dus een vermenging van twee culturen. Wodan reed door de lucht op een wit paard, Sleipnir genaamd. Vandaar komt waarschijnlijk de witte schimmel, of op andere plaatsen de ezel, waarop de Sint over de daken rijdt. Om Wodan gunstig te stemmen offerde men de laatste schoven van de velden. De wortel in de schoen aan de haard voor het rijdier van de Goede Man zou hiervan een overblijfsel zijn. De schoorsteen werd beschouwd als de verbinding tussen het woonhuis van de mens en de goden. De schoen is de vertegenwoordiger van de mens zelf.

Over de figuur van Zwarte Piet tast men eerder in het ongewisse. Hij ontbreekt in de oorspronkelijke legendes. Sommigen beweren dat het Balder is, de zoon van Wodan, die samen met zijn vader op stap ging en door de schoorsteen keek of de offergaven klaar lagen. Zijn zwarte snoet heeft hij van het roet in de schouw. Volgens anderen zijn Sinterklaas en Zwarte Piet twee gedaantes van dezelfde persoon: de Sint zou de gekerstende Wodan zijn, het 'Goede'; Zwarte Piet het 'Kwade', de duivel, die door de Sint tot knecht werd gemaakt.

Een ander verhaal verwijst naar de zwarte knechten op de boten die de sinaasappelen aanvoerden uit Spanje. Deze laatste versie brengt misschien een verklaring voor twee verdere elementen van het Sinterklaasgebeuren: de Sint komt per boot uit Spanje en de appelsienen van de nieuwe oogst kwamen rond dit tijdstip hier ten lande aan.

Typische Sinterklaasgeschenken

De letters uit gebak of chocolade, de speculaas en marsepein verwijzen naar de heidense offergaven uit de voorchristelijke tijd. De offers werden mettertijd vervangen door

deegvormen met dezelfde afbeelding. Door ze op te eten kreeg men deel aan de levenskracht van de goden. Het deeg moest later dan weer plaatsruimen voor chocolade, marsepein en suikergoed. Appels en noten waren typische herfstvruchten van Wodan, maar ook symbolen van vruchtbaarheid en levenskracht. In de 16de eeuw kwamen daarbij de sinaasappels uit Spanje.

Sinterklaas bij ons, vroeger en nu.

Het is dus blijkbaar een oud gebruik om kinderen, en vaak ook de groten, op 6 december met geschenken te verrassen. De manier waarop is in de loop der jaren erg veranderd natuurlijk. En als men de reclamedrukwerken naslaat die men om de haverklap vanaf begin oktober in de bus krijgt, is er een ware explosie bezig in de geschenkenbusiness.

Als men onze ouders en grootouders hoort vertellen over Sinterklaas in het begin van deze eeuw, waren de geschenken vooral praktisch: een lei, een griffel, een nieuwe 'sjolk', enkele opgeblonken sterappels en een handvol noten of kastanjes.

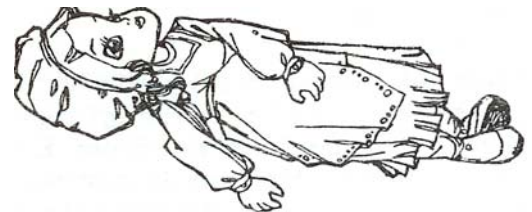
Speelgoed was er nog weinig: een zelfgemaakte 'prikkebal', gevuld met vlas en genaaid uit gekleurde stukjes stof; een stoffen pop gevuld met een soort brokkelige vezels; een zelfgemaakte tol of 'poppernel'; een houten paard ...

Na de oorlog waren er wat nieuwigheden: de eerste hoornen poppen die zo vreselijk brandbaar waren, en waarvan de armen en benen met elastiek aan de romp bevestigd waren, de metalen 'servieskens' en keukentjes, de eerste glazen knikkers, de bromtol, de trein of jeep met een opwindbare veer, het 7-noten pianootje, de eerste 'techniek' of 'meccano' waarmee men metalen constructies kon maken, de kleurboeken, de houten kruiwagen en het poppenwiegje, de mens-

erger-je-niet, het vlooienspel en het ganzenbord,

Sfeer rond Sinterklaas was er toen genoeg:

Er was het schoenzetten onder de Leuvense stoof wekenlang op voorhand, al dan niet voorzien van een klontje suiker of een wortel voor de ezel. Daarbij kwam dan een brief-in-schoon-schrift aan de 'Beste Sinterklaas' waarin plechtig beloofd werd om hard zijn best te doen thuis en op school, waarna het verlanglijstje volgde, dat telkens werd aangepast als men met de neus platgedrukt tegen het uitstalraam van de speelgoedwinkel weer iets anders begerenswaardigs had ontdekt. Onder de oorlog was er vaak zelfs geen schoen om voor de schouw te zetten, maar was het de klomp, soms voor de gelegenheid met schoen- of kachelpoets zwart gemaakt.

Er was de spanning 's ochtends om te kijken of HIJ geweest was. Er was de schrik en de verrassing als Sinterklaas (of was het Piet) 'guimooftkes' en 'niknakskes' door de kamer

goode vanachter een schilderij of gordijn, wat altijd eindigde in het benauwd zingen van een sinterklaasliedje al rondkruipend op de vloer om dat lekkers bijeen te graaien.

Wekenlang kon men de kinderen toen braaf houden met het vreselijke feit dat Sinterklaas alles zag en wist, en ook opschreef in zijn boek. Zelfs dat lukt niet meer tegenwoordig.

Dan was er ook nog het hoogsteigen bezoek op zondagnamiddag van de Goede Sint van het fabriek in Rotem, van de Bond, of van de mijnwerkers, of ook op een weekdag in de school, allemaal met hun eigen Sinterklaas. De herinnering is ons bijgebleven aan het soms lange wachten in de rij, temidden van andere blèrende kinderen voor wie de spanning, de kou en misschien het slechte geweten (*"Ik zal het eens tegen Sinterklaas zeggen!"*) te veel was. En dan kwam het één voor één onzekere naar voren schuiven, naar de man met wollige baard en zonnebril, die inderdaad bepaalde pikante details placht te weten, en eindelijk het verlossende teruggaan, met de zak snoep blij tegen het lijf geklemd, terwijl de Zwarte Pieten ondertussen slag leverden met de grotere belhamels die van wanten wisten, of héél stout waren geweest.

Het is allemaal snel veranderd. De mensen kregen meer financiële mogelijkheden en de industrie heeft daar natuurlijk op ingespeeld. De Heilige Man pleegt per helikopter te komen en dit gebeurt alsmaar vroeger in het jaar. Zijn ouderdom blijkt geen hinderpaal meer te zijn.

Hij is ook uitermate gul geworden: kilo's snoep en zelfs speelgoed belanden weken op voorhand in de kinderschoen, men zou het de Grote Kindervriend bijna kwalijk nemen. Men wordt tegenwoordig overspoeld met gesofistikeerde elektronische toestanden, met poppen die van alles kunnen: zingen, lopen en plassen, met pedagogisch verantwoorde puzzels, met miniatuur oorlogstuig, met tele-geleide auto's op supersnelle achtbaan ...

Het zijn blijkbaar wij die oud worden, niet zozeer die Heilige Man.

Theo Dreesen

© Heemkundige Kring "Utersjank" Opoeteren